

[Ministeren for kulturelle anliggender.]

mill. kr. foreslås fordelt på de enkelte udvalg og støtteformer i forhold til disses andele af den nuværende bevilling, idet man har fundet det rigtigst, at justeringer i fordelingen af bevillingen finder sted i forbindelse med en egentlig lovrevision. Jeg kan herved henvise til min redegørelse om Statens Kunstfond, hvor der er fremlagt forslag til en ændret fordeling.

Med disse bemærkninger skal jeg anbefale lovforslaget til det høje folketings velvillige behandling.

Ordføreren for forslagsstillerne (Voigt) (FP):

Jeg skal herved tillade mig at fremsætte *for-
slag til lov om regler for organisationers og foreningers bidrag til politisk virksomhed.*

Forslaget har igennem de sidste 10 år været fremsat af flere forskellige partier, hvilket jo klart viser, at problemet omkring tvangsbidrag til partipolitiske formål optager mange.

Forslagsstillerne har den opfattelse, at det er ydmygende for den danske arbejder, at han igennem tvang skal være med til at støtte en politisk observans, han overhovedet ikke deler.

Forslagsstillerne synes, det er en god ting, at politisk arbejde og politiske blade støttes, men det skal være på frivillighedens grund.

Jeg skal anmode det høje ting om at give lovforslaget en hurtig og velvillig behandling.

Ordføreren for forslagsstillerne (Poulsgaard) (FP):

Jeg tillader mig herved at fremsætte *for-
slag til lov om ændring af lov om radio- og fjernsynsvirksomhed. (Ophævelse af amtsprogram-
råd),* idet jeg vedrørende motiveringen for fremsættelsen skal henvise til bemærkningerne til lovforslaget.

Ordføreren for forslagsstillerne (Bernhard Baunsgaard) (RV):

Herved tillader jeg mig at fremsætte *for-
slag til lov om ændring af lov om merværdiafgifts-
loven. (Ændring af straffebestemmelserne).*

Der pålægges de frie erhvervsdrivende adskillige byrder fra samfundets side med hensyn til opkrævning af skatter og afgifter. Forudsætningen for at opfylde disse opgaver for samfundet er en vis grad af regnskabskyndighed. En sådan indsigt med regnskaber ligger ofte uden for den uddannelse, som mange af de frie erhvervsdrivende har fået. Det må derfor være et rimeligt hensyn, at myndighederne optræder

forstående og hensynsfuldt over for fejl begået af erhvervsdrivende.

Forslagsstillerne mener, at en sådan hensynsfuld behandling ikke sker i alle tilfælde, og at lovens tekst bør ændres, så den hensynsfulde behandling sikres.

Forslagsstillerne håber, at den foreslåede nye udformning af straffebestemmelser i loven om almindelig omsætningsafgift vil sikre dette, idet forslagsstillerne ved formulering af forslaget har lagt bestemmelserne i skattekontrolløven til grund (jfr. bemærkningerne).

Det bemærkes, at lovforslaget er en genfremsættelse af et i folketingsåret 1976-77, 1. samling, fremsat forslag, se Folketingstidende 1976-77, 1. samling, forhandlingerne sp. 1715 og sp. 2323 og tillæg A. sp. 1803.

Ordføreren for forslagsstillerne (Tove Jørgensen) (DKP):

Herved fremsætter jeg for folketinget *for-
slag til lov om ændring af bestemmelser om ydelser i lovene om folke-, invalide- og enke-
pension. (Forhøjelse af ydelser),* idet jeg henviser til de bemærkninger, som ledsager lovforslaget.

Ordføreren for forslagsstillerne (Gerda Møller) (KF):

Jeg skal hermed på vegne af venstre, fremskridtspartiet, det konservative folkeparti, kristeligt folkeparti og centrum-demokraterne fremsætte *for-
slag til lov om ændring af lov om gymnasieskoler og studenterkursus.*

I betænkningen af 20. maj 1976 til undervisningsministerens lovforslag nr. 158 fremsatte (Folketingstidende 1975-76, tillæg B. sp. 1703) de fem partier en række ændringsforslag, som er indarbejdet i nærværende lovforslag. Jeg skal tillade mig at henvise til lovforslagets bemærkninger til de enkelte bestemmelser og udtrykker håb om folketingets positive medvirken til lovforslagets gennemførelse.

Skriftlig redegørelse.

Af ministeren for kulturelle anliggender (29/3 77):

*Redegørelse om revision af loven om Sta-
tens Kunstfond.*

(Redegørelse nr. III).

Redegørelsen er en genfremsættelse af den redegørelse, der blev afgivet til folketinget den

[Ministeren for kulturelle anliggender.]

14. januar 1977. I redegørelsen er foretaget få ændringer i forhold til den tidligere afgivne redegørelse.

Under 1. behandling i folketinget af lovfor-
slaget om ændring af loven om Statens Kunst-
fond i folketingsåret 1972-73 gav jeg tilsagn
om, at jeg inden lovens revision ville give fol-
ketinget en redegørelse om lovgivningen om
Statens Kunstfond, således at folketinget
kunne få lejlighed til at debattere principperne
for denne lovgivning, inden lovforslaget udar-
bejdes. Denne redegørelse har – ligesom den
egentlige lovrevision – afventet resultaterne af
arbejdet i det kulturstøtteudvalg, som blev ned-
sat i 1974 – det såkaldte Wechselmann-udvalg
– og har derfor først kunnet udarbejdes nu,
hvor udvalgets betænkning foreligger.

Den debat, der jævnlige opstår omkring lov-
givningen om Statens Kunstfond, drejer sig un-
der tiden om selve eksistensen af kunstfondet
eller om det rimelige i, at staten overhovedet
yder økonomisk støtte til kunstfrembringelsen.

Til andre tider er det den måde, som kunst-
fondet administrerer sine midler på, der væk-
ker diskussion og kritik.

Det første spørgsmål har vi jo her i tinget
haft rig lejlighed til at diskutere i forbindelse
med de forslag, der i de senere år har været
fremsat om nedlæggelse af Statens Kunstfond.

I betragtning af den tid, man her i salen har
måttet bruge på at drøfte forslag af denne art –
som det hele tiden har været klart ikke kunne
opnå noget flertal – forstår jeg i og for sig
godt, at nogle har været fristet til næsten at af-
feje diskussionen med en henvisning til, hvor
lille et beløb det er, vi taler om – ca. 1 pct. af
kulturministeriets budget og ca. 1 promille af
det samlede statsbudget.

Det kan naturligvis være nyttigt, at man gør
sig disse proportioner klart og forstår, at man
ikke ved at afskaffe Statens Kunstfond kan bi-
drage væsentligt til at rette landets økonomi
op, lige så lidt som man ved at bevare det kan
bringe denne økonomi i fare. Det betyder, at vi
kan drøfte spørgsmålet om kunstfondets opret-
tholdelse på rent saglig basis, men det betyder
selvfølgelig ikke, at vi kan forsvare at bibe-
holde denne post på statsbudgettet, hvis vi ikke
føler os overbevist om, at pengene er givet
godt ud.

Den overbevisning har jeg imidlertid, og jeg
er sikker på, at jeg deler den med et stort fler-
tal i folketinget.

Det hører med til statens ansvar – og så vidt
jeg ved, er der ingen uenighed om det – at
sørge for, at alt det, som vi med et lidt højtid-
ligt ord kalder vor »kulturarv«, bevares og hol-
des levende på en sådan måde, at vi ikke over-
skærer vor rodforbindelse til fortiden. Måske
tænker vi ikke så meget på det til daglig, men
det er jo det, der gør os til en nation og til et
folk med identitet.

I denne kulturarv indgår kunsten – littera-
tur, billedkunst, bygningskunst, kunsthåndværk
og musik – som et meget vigtigt element.

Men et land kan ikke leve og bestå alene på
sin fortid, og staten har derfor også et ansvar
for tilvæksten, f. eks. for, at der består rimelige
vilkår for kunstskaelsen – for at kunst til sta-
dighed kan skabes. Det er ikke noget nyt. Her i
landet er der en århundredlang tradition for, at
staten har forpligtelser på dette område, og det
var denne tradition, vi levede op til ved opret-
telsen af Statens Kunstfond i 1964.

Også i andre lande forstår man selvfølgelig
denne sammenhæng. Man kan måske sige, at
Danmark var et foregangsland, da vi for 12 år
siden oprettede kunstfondet, men i dag er vi
det ikke længere. Så vidt man kan bedømme, er
vi for længst sakket agterud i forhold til f. eks.
Finland, Sverige og Norge, når det gælder det
offentliges investering i kunst, sådan som der
også nærmere er redegjort for i betænkningen
fra Wechselmann-udvalget.

Man kan naturligvis spørge, om kunst virke-
lig betyder noget for befolkningens store fler-
tal, sådan at det kan føles rimeligt at bruge
skattemidler til kunststøtten.

Hvordan skal man besvare det spørgsmål?
Jo, man kan bl. a. henvise til, at der næppe er
ret mange lande i verden, hvor så stor en del af
befolkningen som i Danmark læser litteratur
fra deres egen tid, går i teatret og til koncerter
eller til kunstudstillinger. Alligevel er der
sandsynligvis ikke tale om et flertal af befolk-
ningen, og det er muligt, at de fleste vil påstå,
at de ikke er interesseret i kunst. Jeg tror, at de
ville komme til en anden erkendelse, hvis kun-
sten forsvandt ud af vor tilværelse. For forhol-
det er jo det, at kunsten præger vor daglige til-
værelse på en måde, som de færreste gør sig
klart. Uden en levende billedkunst, uden kunst-
håndværk og uden musik ville vore omgivelser
blive hæslige og triste. Alle de ting, vi omgiver
os med, indretningen af vore hjem, den måde,
vi udformer vort miljø på – alt det er jo i sidste
instans bestemt af det kunstneriske niveau.

[Ministeren for kulturelle anliggender.]

Og uden litteratur ville vor tilværelse blive flad og kedsommelig, og vi ville miste evnen til at orientere os i den.

Der er nogle, der vil sige, at det kan være meget rigtigt, men at det ikke betyder, at staten skal bruge penge på at støtte kunsten.

Kunsten, siger man, trives bedst i frihed og bør ikke være afhængig af staten eller andre offentlige myndigheder. Kunstnerne må klare sig ved egen hjælp som alle andre, og på netop den måde vil vi få den litteratur, den musik og den billedkunst, som befolkningen forstår og har brug for.

Det er, tror jeg, en helt igennem fejlagtig betragtning. Det er rigtigt, at kunsten kun trives i frihed. Men det er forkert, at afskaffelse af enhver støtte betyder, at kunstnerne har den fulde frihed til udfoldelse, ligesom det er forkert, at statsstøtte betyder, at kunstnerne mister deres frihed.

Vi har for længst udviklet metoder for kunststøtte, som forhindrer, at statsstøtten begrænser kunstnernes frihed. Statens Kunstfond er et eksempel herpå. Men det er også forkert, at vi ved at overlade kunstnerne til sig selv får den kunst, som befolkningen ønsker og har brug for. Hvad vi får, er den litteratur og den billedkunst og den musik, som sælger bedst, som de kommercielle kræfter kan tjene flest penge på. Kunsten vil få trange kår, hvis den overlades til disse kommercielle kræfter, som kun er interesseret i det, som øjeblikkeligt er populært. Kunstens væsen er fornyelse og overskridelse af grænser. Det er en banal sandhed, at det meste af den kunst, som i dag betyder noget for folk, engang har været betragtet som uforståelig og meningsløs og uvedkommende.

Det er noget, vi må se i øjnene, og staten – men for øvrigt også kommuner og amtskommuner – bør også vedkende sig deres ansvar for, at der består rimelige vilkår for kunstska-belsen – som ikke gør kunstnerne totalt afhængige af markedskræfterne og kravet til det populære.

Vi er et lille land, der ikke har ret mange andre rigdomme end de menneskelige ressourcer, og vi har ikke råd til det enorme spild af talenter, som ville blive resultatet af, at staten ophørte med at støtte frembringelsen af kunst.

Hvad er det så for metoder, vi bør anvende, når det gælder støtte til kunstfrembringelsen?

Dette er et spørgsmål, som har været diskuteret meget og i mange lande, og desuden in-

ternationalt i UNESCO og i Europarådet. Men jeg kan nøjes med at omtale de grundsynspunkter, som Wechseltmann-udvalget har anlagt, da de ligger helt på linje med de synspunkter, der i de sidste år er trængt igennem uden for landets grænser.

Wechseltmann-udvalget siger, at det offentlige indsats i første række bør gå ud på at gøre mere brug af kunstnerne og at sikre dem en rimelig betaling, i den udstrækning det offentlige benytter deres værker. Dette er jeg enig i.

Man bør *bruge kunstnerne* sådan, som det netop sker gennem kunstfondets finansiering af udsmykningsopgaver, gennem kunstfondets indkøb af kunst til placering på steder, hvor der kommer mange mennesker, og gennem kunstfondets bestilling af værker. En anden sag er, at vi nok bør sætte mere ind på dette punkt uden for kunstfondet. Brug kunstnerne til kunstpædagogisk arbejde og som lokale rådgivere og igangsættere. Her kommer navnlig amtskommuner og kommuner ind i billedet. Enkelte byer har som bekendt allerede vist en af vejene ved ansættelse af stadskunstnere.

Naturligvis bør man også *sikre kunstnerne et rimeligt vederlag*, når offentlige myndigheder anvender deres værker. Her er vi ved problemer, som ikke direkte vedkommer kunstfondet, og jeg skal derfor ikke komme nærmere ind på dem ved denne lejlighed.

Men selv om dette altså er de primære opgaver – at bruge kunstnerne og sikre dem et rimeligt vederlag – understreger Wechseltmann-udvalget meget stærkt, at vi – hvis vi vil holde det kunstneriske niveau oppe her i landet – ikke i overskuelig tid vil kunne undvære *direkte ydelser til kunstnerne* i form af stipendier af forskellig art. Under kunstfondet *har* vi disse direkte støtteformer først og fremmest som 3-årige arbejdsstipendier og engangsydelser.

Man kan altså konstatere, at de metoder, kunstfondet benytter sig af, principielt ser ud til at være fornuftige og afpasset efter det mål, der tilstræbes. Dette er også en opfattelse, der deles af Wechseltmann-udvalget.

Selv de bedste og rimeligste ordninger kan der jo blive blæst omkring, hvis der opstår en fornemmelse hos nogle af, at de ikke administreres på en rimelig og fornuftig måde.

De dispositioner, der er truffet af kunstfondets 3 mands udvalg og af dets bestyrelse, har nu og da også givet anledning til kritik.

Stærkest vel i fondets første år, da der op-

[Ministeren for kulturelle anliggender.]

stod en folkelig protestbevægelse mod kunststøtten, der var så stærk, at den ligefrem med ordet »rindalisme« fik navn, som om det var en ideologi. Der er ingen grund til at indtage nogen ringeagtende eller nedladende holdning over for denne reaktion. Den afslørede sikkert først og fremmest, at vi havde forsømt med tilstrækkelig kraft at sætte ind med en kunstformidlende og kunstpædagogisk virksomhed. På dette punkt tror jeg at der endnu i dag er en hel del at rette op.

Senere har enkelte afgørelser, som kunstfondet har truffet, givet anledning til røre og debat i befolkningen og de politiske partier. Som f. eks. bevillingen af et tilskud på 20.000 kr. til teatergruppen Solvoguen.

Kritik af 3 mands udvalgenes dispositioner fremkommer naturligvis også nu og da fra kunstnerne selv.

Men alt i alt tror jeg, man kan sige, at den kritik, der har været – og som formentlig er uundgåelig – har været af en sådan karakter, at den ikke alvorligt kan rukke ved det administrative system, der blev skabt i 1964. Det er efter min opfattelse rigtigt, at kunststøtten administreres af små uafhængige udvalg af kunstkyndige, hvis medlemmer udskiftes med korte mellemrum.

På denne baggrund mener jeg at kunne fastslå, at der fortsat er behov for, og at det er samfundsmæssigt nødvendigt, at vi har et Statens Kunstfond, og at vi hovedsagelig kan arbejde videre på de principper, der er gældende i den nugældende lovgivning.

Dette finder jeg også helt bekræftet i Wechselmann-udvalgets betænkning, hvor det udtrykkelige udtale, at Statens Kunstfond har arbejdet i overensstemmelse med de ideer, der lå bag dets oprettelse, at fondet har haft en væsentlig betydning for den kunstneriske produktion, og at fondet også i fremtiden vil være et velegnet instrument til stimulering af kunstnerisk produktion.

Det udelukker dog ikke, at der er principper og enkelte spørgsmål i denne lovgivning, som det er naturligt med jævne mellemrum at drøfte her i folketinget.

Vi har nu et godt grundlag at foretage en revision på, idet vi har Wechselmann-udvalgets betænkning, erfaringer fra fondets virksomhed siden revisionen i 1969 og udtalelser fra en række kunstnerorganisationer.

Det har ofte været drøftet, *hvilken kreds af*

kunstnere der skulle omfattes af Statens Kunstfond. I 1969 blev kredsen udvidet med kunsthåndværkere og designere. Dette blev gennemført som en forsøgsordning, der skulle tages op til fornyet overvejelse i forbindelse med en lovrevision på grundlag af indvundne erfaringer.

Det materiale, jeg har modtaget dels fra Statens Kunstfond, dels fra de faglige organisationer på området, giver klart udtryk for, at loven – selv med de begrænsede midler, der har været til rådighed – har haft en meget gavnlig virkning for udviklingen inden for kunsthåndværket og den kunstneriske formgivning. Specielt har den medvirket til, at unge talenter har kunnet få mulighed for at slå igennem. Jeg er derfor ikke i tvivl om, at kunsthåndværkerne og de kunstneriske formgivere hører hjemme i denne lovgivning, også fordi deres problemer er de samme som andre skabende kunstneres. Jeg går derfor ind for, at disse områder indtages permanent under fondet med den virkning, at der oprettes et permanent 3 mands udvalg på samme måde som for de øvrige kunstarter.

Derimod har der i praksis vist sig visse vanskeligheder i forbindelse med administrationen af støtten til de *kunstneriske udtryksformer*, der er sammenfattet i lovens § 1, stk. 3. Der har stort set været tale om tre grupper af kunstnere, nemlig kunstnere, der udtrykker sig i et formsprog, der ikke umiddelbart falder inden for de klassiske kunstformer, scenografer og koreografer samt arkitekter. Bestyrelsen, som består af formændene for 3 mands udvalgene, har hidtil fordelt denne støtte, men har følt, at den ofte ikke var i besiddelse af en tilstrækkelig kunstnerisk sagkundskab på disse områder. Den har derfor foreslået en omlægning af denne støtte.

Herefter skulle støtten til de blandede kunstformer behandles i de bestående udvalg, støtten til scenografer og koreografer uddeles alene gennem teaterloven og støtten til arkitekter henlægges til et særligt udvalg for bygningskunsten, der så også skulle tage sig af støtten til den kunstneriske formgivning. Det er som hovedregel arkitekter, der virker som kunstneriske formgivere, og deres arbejder vil blive bedømt med større sagkundskab i et arkitektudvalg end i kunsthåndværkerudvalget, hvor arkitekter ikke behøver at være repræsenteret.

Jeg tror, at man ved denne omlægning, hvor man ophæver bestyrelsens bevilgende funktion,

[Ministeren for kulturelle anliggender.]

vil opnå en styrkelse af loven og dens administration. Samtidig vil bygningskunsten blive stillet på lige fod med fondets andre kunstarter. Dette finder jeg helt naturligt.

Bygningskunsten og brugskunsten er områder, som alle mennesker har direkte berøring med. Menneskets trivsel er i høj grad afhængig af dets omgivelser. De senere års tekniske og økonomiske udvikling rummer en fare for, at byggeriets industrialisering medfører en sådan tilsidesættelse af alle kunstneriske og kulturelle hensyn, at fremtidens byggeri bliver fattigt og åndløst. Der er derfor en samfundsmæssig interesse i, at der sker en udvikling, forskning og kunstnerisk fornyelse på dette område. Gennem støtteordninger til arkitekter, som i særlig grad skønnes at kunne gøre en indsats til fremme af samfundets interesse i kvalificeret arkitektarbejde, kan man antagelig medvirke til en højnelse af det kunstneriske niveau inden for bygningskunsten til gavn for samfundet.

Det er ikke tanken med den foreslåede ændring, at der af fondet skulle ydes støtte til opførelse af bygninger og anlæg, eller at der skulle ydes arbejdslegater til veletablerede arkitekter. Det, der skulle være mulighed for, er støtte til skitseprojekter og konkurrencer særlig inden for områder som byfornyelse, byudvikling og byernes gradvise udbredelse i landskabet. Her er der tale om arbejder til gavn for bredere samfundsinteresser.

Som jeg tidligere har nævnt, forudsættes støtten til de blandede kunstformer administreret under de 3 mands udvalg, de nærmest tilhører. I forbindelse med Solvogn-sagen har der været fremsat ønsker om en nærmere afgrænsning eller præcisering af, hvilke kunstformer ud over de klassiske der skulle kunne støttes af fondet. Undertiden har man brugt betegnelsen »hybride kunstformer« om disse frembringelser. Da dette udtryk ikke forstås alment, og da det heller ikke er egnet til at skabe klarhed over, hvad der tales om, vil man undgå at anvende udtrykket.

Det vil være vanskeligt for ikke at sige umuligt at udforme en fuldstændig og entydig definition på disse blandede kunstformer. Det forekommer mig da også rigtigst og i overensstemmelse med fondets almindelige principper, at det overlades til fondets sagkyndige udvalg at skønne over, hvorvidt der i konkrete tilfælde er tale om en kunstnerisk virksomhed, som naturligt må henføres til fondets område efter

dets almindelige formål og virksomhed. Fastlæggelse i loven af klare definitioner af, hvad der er »litteratur«, »bildende kunst«, »tonekunst« m. v., vil let kunne medføre, at udvalgene hæmmes i deres arbejde, der netop bør være præget af selvstændighed, fleksibilitet og åbenhed over for nye kunstneriske udtryksformer.

I forbindelse med tidligere lovrevisioner har det også været drøftet, om fondets virksomhed skulle udvides til at omfatte de *udøvende kunstnere* som musikere og sceniske kunstnere. Baggrunden for støtte til denne gruppe af kunstnere er en anden end til de grupper af kunstnere, der er omfattet af kunstfondloven. Det, der her er behov for, er først og fremmest støtte til videreuddannelse, der må løses gennem tilstrækkelige bevillinger til uddannelsesinstitutionerne eller inden for lovgivningen om teatre eller musik.

For så vidt angår de ønsker, der er blevet fremsat fra danske *sceneinstruktører* og *filminstruktører* om at blive inddraget under fondets område, er det min opfattelse, at deres forhold må løses gennem lovgivningen om teatre og lovgivningen om filmproduktion, hvor man har sagkundskaben til at bedømme disse skabende kunstneres forhold.

Gennem fondets virksomhed sker der en ikke uvæsentlig *kulturformidling*, selv om det ikke i første række er formålet med fondets virksomhed. Til eksempel kan nævnes gennemførelse af udsmykningsopgaver, deponering af kunst på offentlige institutioner, støtte til koncerter, udgivelse af grammofonplader m. v. Det er afgørende, at der gøres en effektiv indsats for kunst- og kulturformidlingen. Dette er en forudsætning for, at der i befolkningen kan opstå en større forståelse for kunstfondets virksomhed. Samtidig er det imidlertid min opfattelse, at den afgørende indsats inden for kunst- og kulturformidlingen fortsat principielt bør støttes uden for kunstfondlovgivningens rammer gennem særlige finanslovbevillinger eller gennem særlig lovgivning. Der er på finansloven en løbende bevilling til disse formål, for tiden knap 1 mill. kr., og med den nye musiklov og teaterloven er der skabt øgede muligheder for at løse formidlingsopgaverne på disse områder.

Jeg har tidligere i redegørelsen i korte træk været inde på spørgsmålet om, på hvilken måde samfundet bedst støtter den kunstneriske produktion. Loven om Statens Kunstfond bygger jo på et fleksibelt *støttesystem* omfattende sti-

[Ministeren for kulturelle anliggender.]

pendier af forskellig art, indkøb af billedkunst, finansiering af udsmykningsopgaver, præmieringsordninger m. v., hvor man i hvert enkelt tilfælde kan tage særligt hensyn til, hvorledes man i en foreliggende situation yder kunstneren den bedste form for støtte.

En beskrivelse af de enkelte støtteformer findes i redegørelsens bilag.

Naturligvis kan man tænke sig andre midler taget i brug end dem, fondet normalt anvender. Her tænker jeg specielt på anvendelsen af kunstnerne i formidlingsarbejdet som foredragsholdere, kursusledere, oplæsere m. v., altså i det arbejde, der indebærer den direkte kontakt mellem kunstner og publikum. Det er imidlertid min opfattelse, at sådant arbejde i princippet bør støttes lokalt og ikke gennem fondet. Men her som på fondets øvrige områder tror jeg i øvrigt, at det er rigtigst, at det er fondets sagkyndige udvalg, der i det konkrete tilfælde træffer afgørelse om, hvorledes man støtter en kunstner eller et projekt bedst muligt. Man bør ikke lægge for snævre rammer for, hvilke støtteformer der kan bringes i anvendelse.

Fondets virksomhed bygger på en vurdering af den *kunstneriske kvalitet*, og det er svært for mig at forestille mig, efter hvilke andre kriterier end det kunstneriske man kunne fordele midlerne.

Det har ofte været nævnt, at begrebet kunstnerisk kvalitet er noget relativt, og at der derfor er knyttet betydelige vanskeligheder til vurderingen af, om der i et konkret tilfælde er tale om kunstnerisk kvalitet. Jeg har imidlertid den bestemte opfattelse, som også Wechselsmann-udvalget har givet udtryk for, at det er muligt for de kunstkyndige udvalgsmedlemmer at foretage et professionelt skøn, der indkredser den værdifulde kunst.

Det gælder også inden for den folkelige kunst og nye og ukendte kunstformer, der efter den gældende lovgivning kan støttes af fondet. For at undgå misforståelser vil jeg gerne understrege, at kulturel virksomhed uden for kunstfondets område kan være særdeles støtteværdig ud fra andre og lige så betydningsfulde kriterier som fondets.

Ved siden af princippet om kunstnerisk kvalitet som kriterium for fondets virksomhed er princippet om, at fondets afgørelser træffes af *suveræne kunstkyndige udvalg*, lovens mest grundlæggende.

Der har fra forskellig side været forslag fremme om en *decentralisering* af fondets virksomhed, dels for fondet som helhed, dels for enkelte af fondets områder, specielt udsmykningsopgaverne. Dette skulle betyde, at fondet som helhed eller på enkelte områder kun skulle være rådgivende og finansierende. Begrundelsen for en sådan decentralisering er naturligvis, at man derved demokratiserede afgørelserne, skabte større kunstnerisk alsidighed og bedre kontakt mellem kunstnerne og befolkningen, hvilket igen skulle skabe en bedre forståelse i befolkningen for fondets virksomhed.

Wechselsmann-udvalget er også inde på disse tanker i forbindelse med oprettelsen af lokale udsmykningsfonde. Udvalget mener imidlertid, at en decentralisering ikke bør ske ved, at Statens Kunstfonds nuværende virksomhed eller dele af denne lægges ud til kommunerne, men f. eks. i fremtiden ved statslige igangsættelses-tilskud til lokale initiativer på kulturområdet. Denne opfattelse deler jeg.

På ét område af fondets virksomhed er en vis decentralisering gennemført. Det gælder udsmykningsudvalget, hvor de lokale repræsentanter nu – efter lovændringen i 1974 – skal deltage i beslutninger om udsmykningens gennemførelse.

Selv om denne ordning indebærer et brud på fondets almindeligt gældende administrationsprincip med de suveræne 3 mands udvalg, der skal sikre det kunstneriske niveau, er jeg dog af den opfattelse, at ordningen har sine fordele og bør opretholdes. Specielt skal nævnes den værdi, der ligger i, at de lokale repræsentanter er medbestemmende i disse sager, hvorved det sikres, at der er lokal støtte til en bestemt opgaves udførelse.

Fra forskellig side, bl. a. politisk, er administrationen blevet foreslået ændret således, at ministeren træffer den *endelige afgørelse* om midlernes fordeling eller i hvert fald har mulighed for at omgøre fondets dispositioner. Efter den gældende lov er det jo således, at hverken fondets repræsentantskab, ministeren eller nogen anden myndighed kan ændre de af udvalgene truffene dispositioner over fondsmidlerne inden for lovens rammer.

Det er af fundamental vigtighed at bevare friheden for den skabende kunst. Den statslige støtte må ikke medføre en statslig dirigering og censurering. Den skal sikre den frie kunstneriske udfoldelse og uafhængighed. Ved at henlægge afgørelserne til organer, der hoved-

[Ministeren for kulturelle anliggender.]

sagelig er valgt af uafhængige myndigheder, og som selv er uafhængige af politiske og statslige myndigheder, skaber man de bedste muligheder for en administration, der ikke tvinger kunstudøvelsen i bestemte retninger. Det forekommer mig heller ikke rimeligt, at en minister skal behandle disse sager, hvor afgørelsen alene træffes ud fra en kunstnerisk kvalitativ vurdering. Sådanne afgørelser, som kræver en professionel kunstnerisk vurdering, bør henlægges til kunstkyndige personer, som får ansvaret for de endelige beslutninger.

Jeg skal også i den forbindelse nævne, at kulturministrene på den europæiske kulturministerkonference i Oslo i juni 1976 i en resolution om de offentlige myndigheders forhold til de skabende kunstnere bl. a. konstaterede, at det ud fra hensynet til at sikre den kunstneriske frihed ved administrationen af støtteordninger til skabende kunstnere må anbefales at etablere uafhængige organer, hvis virksomhed kunstnerne selv deltager i, og hvis medlemmer udpeges for begrænsede perioder.

Erfaringerne fra fondets virksomhed viser da også, at den gældende administrative ordning i det store og hele har fungeret tilfredsstillende. Naturligvis kan det ikke undgås, at der inden for et område som kunstfondets er divergerende opfattelser af, hvad der bør støttes, og at der kan ske fejltagelser, men sådanne vil kunne forekomme under enhver ordning. Den eksisterende ordning med uafhængige sagkyndige udvalg forekommer at være den bedste administrative ordning til sikring af et uafhængigt kunstliv og kunstnerisk rigtige afgørelser.

De få afgørelser, der i fondets nu 12-årige eksistens har været genstand for kritik, bør ikke kuldkaste en god administrativ ordning. Wechselmann-udvalget har da også i sin betænkning givet udtryk for den overvejende opfattelse, at Statens Kunstfond siden sin etablering har været administreret i overensstemmelse med de intentioner, som lå bag dens oprettelse.

Det er derfor min opfattelse, at den eksisterende ordning med suveræne sagkyndige udvalg bør opretholdes.

Også repræsentantskabet med dets tilsynsførende virksomhed mener jeg bør bibeholdes.

Fondets årlige bevilling udgør i dag 6,8 mill. kr., og bevillingen er sidst reguleret pr. 1. april 1973. Desværre medfører den statsfinansielle

situation, at fondets rådighedssum på indeværende tidspunkt kun vil kunne søges forhøjet med 2 mill. kr., hvilket ikke svarer til en almindelig pristalsregulering af bevillingen. En sådan ville indebære en forhøjelse på 3,8 mill. kr. Forslag til bevillingens fordeling findes i bilaget til redegørelsen.

For at bevare fondets virksomhed i det fastsatte omfang og sikre, at bevillingen ikke for fremtiden devalueres som følge af den almindelige stigning i priser og lønninger, som det har været tilfældet efter den nugældende ordning, synes jeg, det vil være rimeligt, om man overvejede en ordning, der i nødvendigt omfang bevarer den reelle værdi af bevillingen på de årlige finanslove.

Jeg skal ikke undlade at nævne, at der har været forskellige forslag fremme om en ændret finansiering af fondets virksomhed eller dele af denne. Således har der bl. a. været forslag fremme om at finansiere udsmykningerne gennem en procentafgift for alt offentligt byggeri og forslag om en omsætningsafgift på offentligt kunstsalg gennem auktion.

Jeg tror imidlertid, man må afvise alle disse forslag, der tidligere har været genstand for indgående overvejelser. Jeg kan herved henvise til Wechselmann-udvalgets betænkning, hvor der er nærmere redegjort for sådanne ordninger.

I forbindelse med lovrevisionen i 1969 gav den daværende kulturminister tilsagn om, at han inden næste lovrevision ville overveje de *livsvarige ydelser på finansloven*. Baggrunden herfor var naturligvis den kritik, som disse ydelser med mellemrum har været genstand for – en kritik, der hovedsagelig har drejet sig om ydernes livsvarighed og det forhold, at de i visse tilfælde er blevet ydet kunstnere med betydelige indtægter.

Der er jo gammel tradition for disse livsvarige ydelser på finansloven til landets betydeligste kunstnere, både for så vidt angår hædersgaverne og de mindre statsydelser. Disse ydelser indgår som et betydningsfuldt led i den samlede statslige kunststøtte.

I Danmark kan kun ganske få kunstnere leve af deres kunstneriske produktion. Det er et arbejde og en profession at være kunstner, men det er en kendsgerning, at det ikke er et erhverv, som sikrer sin udøver en rimelig indkomst. Med de livsvarige ydelser har man derfor ønsket at give kunstneren sikkerhed for en

[Ministeren for kulturelle anliggender.]

vis varig indtægt og skabe et grundlag, hvorpå han kan opbygge en stabil indtægt.

De livsvarige ydelser kan naturligt også betragtes som statens vederlag for brugen af kunstnerens værker og for den samfundsværdi, de kunstneriske værker repræsenterer. Den sikkerhed, der ligger i, at ydelsen er livsvarig, har også gang på gang været fremhævet af kunstnerne som noget meget betydningsfuldt.

I det materiale, som jeg har modtaget fra kunstnerorganisationerne om disse ydelser, er der da også enighed om, at man bør bevare de livsvarige ydelser på finansloven. Der stilles dog forslag om enkelte ændringer i ordningerne. Jeg henviser herom til det bilag, der følger med redegørelsen.

Sammenfattende kan man sige, at de foreliggende forslag til ændringer i den bestående ordning i hovedsagen går ud på, at hædersgaverne skal bortfalde og det frigjorte beløb anvendes til statsydelse. Endvidere, at statsydelse på en eller anden måde skal reguleres under hensyntagen til kunstnerens økonomiske forhold.

I ministeriet har vi naturligvis overvejet de forskellige forslag, herunder også muligheden for at ophæve begrebet livsvarig ydelse og omforme disse ydelser til flerårige arbejdsstipendier til samme kreds af kunstnere, som nu kan få hædersgave eller statsydelse.

Med den sidstnævnte ordning ville man skabe en parallel til den ordning, man har med arbejdslegater til yngre kunstnere. Ulemperne ved en sådan ordning er, at kunstneren ikke får tilstrækkelig tryghed til at kunne tilrettelægge sit arbejde over en længere periode. Det forekommer mig da heller ikke rimeligt, at samfundet støtter kunstneren i hans mest frugtbare arbejdsperiode og derefter slår hånden af ham og henviser ham til – måske i en alder af 50–55 år – at søge nyt arbejde og nyt levebrød.

Jeg kan derfor ikke se rettere, end at vi fortsat bør have en eller anden form for livsvarig kunstnerstøtte til landets betydeligste kunstnere. Erfaringerne viser da også, at tildeling af livsvarig ydelse har givet stødet til, at en skabende kunstner har opgivet en fast stilling for helt at kunne hellige sig sin kunst, har givet livsmod og tryghed, der har betydet fornyet skaben, samt givet en række kunstnere en bedre og mere betrygget tilværelse.

Spørgsmålet er så blot, i hvilken form vi skal have disse ydelser.

Den nuværende ordning med opdeling i hædersgaver og statsydelse giver jo mulighed for at tildele samfundets særlige anerkendelse til kunstnere, der har præsteret noget ekstraordinært, og som derved får en økonomisk sikkerhed i deres tilværelse. Ordningen har også den fordel set i relation til de forskellige forslag om indtægtsregulering, at man undgår at skulle kontrollere kunstnerens indtægter, og at den er enkel at administrere.

Hvis man vil gennemføre en indtægtsreguleret statsydelse, undgår man næppe visse administrative vanskeligheder, men på trods heraf er jeg dog kommet til den overbevisning, at det vil være rigtigt at forsøge at gennemføre en nyordning, der i et vist omfang tager hensyn til kunstnerens indtægt ved ydelsens udbetaling. Den ordning, jeg tænker mig gennemført, vil jeg skitsere således:

- 1) Hædersgaverne bortfalder, og det frigjorte beløb anvendes til statsydelse.
- 2) Statsydelsen fastsættes til 6.000 kr. + tillæg – pr. 1. oktober 1976 ca. 34.600 kr.
- 3) Statsydelse tildeles efter de gældende kriterier med hensyn til kunstnerisk kvalitet og produktion, altså uafhængigt af økonomiske forhold.
- 4) Ydelsen er livsvarig, og den stedfundne vurdering af kunstnerisk kvalitet og produktion kan ikke ændres.
- 5) Udbetaling afhænger af indtægtsforhold, dog således, at der altid kommer en minimumsydelse på 1.000 kr. + tillæg, pr. 1. oktober 1976 ca. 5.800 kr., til udbetaling. Den resterende del af ydelsen er indtægtsreguleret, således at den del af kunstnerens »anden indtægt«, der overstiger et nærmere fastsat beløb, kommer til afkortning i ydelsen med et beløb på en vis procent af indtægten.

Wechselmann-udvalgets forslag om, at statsydelse skulle fastsættes til laveste tjenestemandslønning (pr. 1. oktober 1976 49.511 kr.), tror jeg ikke er gennemførligt under de gældende økonomiske vilkår. Jeg har derfor ment, at man måtte finde frem til et andet udgangspunkt, og jeg har foreslået, at statsydelse fastsættes til 6.000 kr. + tillæg.

Jeg tror, at det er rigtigt, at man bibeholder den eksisterende formelle fremgangsmåde ved tildeling af livsvarige ydelser, hvorefter det er repræsentantskabet, der på grundlag af fondets respektive udvalg afgiver indstilling til

[Ministeren for kulturelle anliggender.]

ministeren for kulturelle anliggender, der her efter videresender sagen til endelig afgørelse i folketingets finansudvalg.

Spørgsmålet om ydelsernes eventuelle bortfald ved modtagernes opnåelse af folkepension må tages op til overvejelse i forbindelse med en eventuel ændring af de almindeligt gældende regler i samfundet for alderspension. Det samme gælder understøttelserne til enker efter kunstnere, der har oppebåret livsvarige ydelser.

Den første kunstfondlov var en væsentlig nydannelse, og jeg har i dag lagt vægt på at give folketinget en grundig redegørelse om fondets virksomhed og de forhold, der kan være grund til at overveje nærmere.

Jeg finder det rigtigt her til slut at gentage og fremhæve, at de kunstneriske aktiviteter, der støttes gennem Statens Kunstfond, kun er begrænset del af de kulturelle aktiviteter, der foregår i samfundet, og at der uden for kunstfondlovens rammer finder kulturelle aktiviteter sted, som er af lige så stor betydning og lige så støtteværdige som de aktiviteter, der støttes gennem Statens Kunstfond. Til støtte af disse aktiviteter findes i ministeriet tipsmidler og andre rådighedsbeløb af en sådan størrelse, at støtten ikke er helt ubetydelig.

Jeg vil altså understrege betydningen af, at samfundet støtter kunstneriske eksperimenter, og at man accepterer, at disse ikke altid lykkes og bliver succes. I den forbindelse forekommer det mig nærliggende at henvise til forskningen, hvor det accepteres, at forsøg mislykkes, uden at der derfor er tale om spild af offentlige midler.

Jeg håber på en grundig og saglig drøftelse af de ting, jeg har fremlagt, og føler mig overbevist om, at der i folketinget fortsat vil være et klart flertal for loven.

Under hensyntagen til, at denne redegørelse på grund af valget kommer til debat sent på folketingsåret, har regeringen ikke ment det rigtigt at fremsætte et lovforslag om en egentlig revision af loven i indeværende folketingsår. Jeg tror også, at det vil være godt, at der efter behandlingen af redegørelsen bliver mulighed for en bredere debat om kunstfondet. Man fremsætter derfor i indeværende folketingsår alene forslag om lovrevisionens udskydelse til folketingsåret 1977-78 samt om forhøjelse af fondets rådighedsbeløb med de ovennævnte 2 mill. kr.

Bilag.

Gældende lovgivning.

Det eksisterende Statens Kunstfond er oprettet ved lov nr. 170 af 27. maj 1964 om Statens Kunstfond. Loven er senere ændret ved lov nr. 275 af 18. juni 1969, lov nr. 36 af 26. januar 1973, lov nr. 195 af 29. marts 1974 samt lov nr. 57 af 25. februar 1976.

Baggrunden for fondets oprettelse og dets formål.

Oprettelsen af Statens Kunstfond i dets nuværende form var begrundet i dels de dårlige økonomiske vilkår, mange kunstnere levede under set i forhold til andre befolkningsgrupper, som havde fået andel i den almindelige velferdsstigning, dels at man erkendte den samfundsmæssige værdi af den kunstneriske produktion og det samfundsmæssigt nødvendige i at investere i kunsten. Der henvises i den forbindelse til det skitseforslag, som blev udarbejdet af det af regeringen i 1962 nedsatte kulturudvalg, og hvor det udtales:

»Den skabende kunstners arbejde er en samfundsmæssig nødvendighed, og den kunstneriske produktion er medbestemmende for størrelsen og værdien af samfundets samlede produktion. Derfor må den skabende kunstners arbejde sikres derigennem, at der gives kunstneren bedst mulige ydre arbejdsvilkår og en indtjening, der står i rimeligt forhold til andre samfundsgruppers indtjening. Kulturudvalgets skitseforslag til en nyordning af statens støtte til skabende kunstnere går derfor ud fra det synspunkt, at kunstneren skal have et passende økonomisk vederlag for sin arbejdsindsats, og at der er en naturlig forpligtelse for det offentlige til at træde til, når kunstneren ikke selv har mulighed for i tilstrækkelig grad at betrygge sin stilling og opnå den uafhængighed, som betinger en fortsat kunstnerisk udfoldelse.«

Det er i alt væsentligt disse principielle betragtninger, som lovgivningen om Statens Kunstfond bygger på. Ideen med denne lov var, at den skulle sikre den kunstneriske produktion gennem en bedring af vilkårene for kunstska-belsen, eller, som det siges i lovens § 1, stk. 1: »Statens Kunstfond har som formål at virke til fremme af dansk skabende kunst.«

Kredsen af støtteberettigede.

Noget væsentligt i den nye lovgivning var i

[Ministeren for kulturelle anliggender.]

øvrigt, at der skabtes en helhedsordning for statens ydelser til skabende kunstnere ud fra den opfattelse, at problemerne for disse kunstnere kan behandles efter samme hovedretningslinier. 1964-loven omfattede *den bildende kunst, den litterære kunst og tonekunsten*, der er de centrale og primære områder inden for kunstfrembringelsen. Motiveringen for denne begrænsning var at give en så klar definition af lovens område, som det var muligt, at inddrage de største grupper af skabende kunstnere under dens område og fastlægge fondets virksomhedsområde på en sådan måde, at man uden at skabe et for omfattende og kompliceret administrationsapparat kunne gennemføre som princip, at kunstkyndige på de enkelte områder selv administrerer fondets midler.

Ved lovrevisionen i 1969 blev fondets virksomhedsområde udvidet med *kunsthåndværket* og den *kunstneriske formgivning*, som har nær tilknytning til den bildende kunst. Endvidere blev der gennemført en bestemmelse om, at også *andre former for kunstnerisk skaben, som bør sidestilles med de allerede nævnte kunstneriske udtryksformer*, og som ikke omfattes af særlig lovgivning, kunne opnå støtte gennem Statens Kunstfond, og der blev afsat et mindre beløb til disse aktiviteter.

Fondets støtteformer.

I korte træk er lovens støttemuligheder følgende:

- 1) 3-årige stipendier af passende størrelse til unge talentfulde kunstnere, så uomtvistelige talenter kan udvikles og modnes under gunstige betingelser.
- 2) Engangsstipendier af variabel størrelse efter konkret behov til mere modne kunstnere, bestemt som hjælp til opretholdelse af deres kunstneriske produktion.
- 3) Offentlige indkøb af kunst og finansiering af udsmykningsopgaver ved offentlige eller for offentligheden tilgængelige bygninger og anlæg.
- 4) Andre foranstaltninger, der er egnede til at opfylde fondets formål, herunder støtteordninger til fremme af offentliggørelse eller offentlig fremførelse af forfatteres og komponisters arbejder.
- 5) Støtte til efterladte efter skabende kunstnere.

I sammenhæng med disse ordninger må imidlertid ses den støtte, der på de årlige finanslove

bevilges til kunstnere i form af livsvarige hædersgaver og faste årlige statsydelser, idet støtteordningerne i loven om Statens Kunstfond bygger på den forudsætning, at der eksisterer disse faste ydelser.

Ideen bag de 3-årige arbejdslegater har været at skabe mulighed for, at kunstneren i en periode kan leve uden at behøve at skaffe sig indtægter, så et uomtvisteligt talent kan udvikles og modnes i ro. Oprindeligt, d.v.s. i 1964, var disse legater på 20.000 kr. årligt, mens de i dag uddeles med omkring 40.000 kr. årligt. Stipendierne er således ikke steget i takt med den almindelige løn- og prisudvikling i landet. I givet fald skulle ydelserne i dag ligge på mellem 50.000 og 60.000 kr., hvilket beløb det af bevillingsmæssige grunde ikke har været muligt at forhøje ydelserne til. Der uddeles nu omkring 3 af disse stipendier årligt inden for hver gruppe, dog kun 2 inden for tonekunsten mod oprindelig henholdsvis 10 og 5.

Erfaringer fra fondets arbejde viser, at de 3-årige stipendier altid har været meget eftertragtede af kunstnerne. Før gennemførelsen af kildeskattesystemet medførte udløbet af et 3-årigt stipendium ofte økonomiske problemer for kunstnerne, men dette problem er nu løst. Da det imidlertid fortsat kan være vanskeligt for kunstnerne det fjerde år at være reelt uden økonomisk støtte, yder fondet dette år så vidt muligt et mindre arbejdslegat. For 3-4 år siden henvendte fondet sig til alle tidligere og nuværende 3-årige stipendiater for at få et indtryk af disse legaters værdi. Fondet modtog svar fra alle stipendiaterne, og det viste sig, at det for de fleste havde haft stor betydning for deres kunstneriske virksomhed, selv om nogle samtidig gav udtryk for, at det også havde været et pres at modtage en så stor påskønnelse. Når fondets udvalg vurderer listen over tidligere 3-årige stipendiater, viser det sig, at disse kunstnere i legatperioden har gennemgået en markant kunstnerisk udvikling.

Engangsydelserne af variabel størrelse tildeles i tilfælde, hvor en kunstners øjeblikkelige situation nødvendiggør økonomisk støtte til afhjælpning af konkrete behov, som er en forudsætning for opretholdelsen af den kunstneriske virksomhed. Disse ydelser, der også omfatter rejse- og studiestipendier, uddeles for tiden i portioner à 5.000–25.000 kr.

Inden for det billedkunstneriske område og området for kunsthåndværk og kunstnerisk formgivning findes den specielle støtteordning,

[Ministeren for kulturelle anliggender.]

der består i *indkøb af billedkunst, kunsthåndværk og kunstnerisk formgivne arbejder*. Disse arbejder, der indkøbes enten på udstillinger eller hos kunstnerne privat, stilles til rådighed for offentligheden, idet de deponeres på uddannelsesinstitutioner, hospitaler, plejehjem og andre offentlige institutioner. Inden de endeligt deponeres (hvert 3. år), er de normalt udlånt til vandrestillinger, der vises rundt i landet. Disse indkøb har til formål at skabe værdifulde offentlige samlinger, men de tjener naturligvis også som støtte for kunstnerne.

Som en art modstykke til indkøbsordningerne inden for det billedkunstneriske område findes inden for det litterære område og tonekunstområdet de såkaldte *præmieringsordninger*, hvor der på grundlag af et nyligt produceret eller offentliggjort værk ydes kunstneren en økonomisk anerkendelse for en kunstnerisk indsats som delvist vederlag for arbejdet og opmuntring til fortsat produktion. Disse præmier er for tiden på 5.000–15.000 kr.

Baggrunden for disse ydelser er, at de nævnte værker sjældent giver deres ophavsmænd en passende betaling set i forhold til arbejdsindsatsen. I forbindelse med uddelingen af disse præmier har man hidtil ud over et kvalitativt kriterium anlagt et økonomisk kriterium, idet præmie kun er blevet ydet i tilfælde, hvor det økonomiske udbytte ikke har stået i rimeligt forhold til arbejdsindsatsen.

Ud over de nævnte præmieringsordninger, der indgår som en del af de forskellige støtteordninger, der omfattes af lovens andre foranstaltninger, der er egnede til at opfylde fondets formål, kan særligt nævnes den støtte, der ydes bildende kunstnere og kunsthåndværkere i form af *lån til materialer og til etableringsudgifter*. Endvidere ydes under denne bestemmelse *støtte til opførelse af komponisters værker, støtte til indspilning af grammofonplader og bånd, støtte til bestilling af kompositioner, støtte til sikring af udgivelse af kunstnerisk værdifulde litterære arbejder og kompositioner (forlagsstøtte) samt støtte til udarbejdelse af skitseprojekter og til afholdelse af arkitektkonkurrencer*.

Kriterierne for tildeling.

Det understreges stærkt i lovens motiver, at det afgørende kriterium for støtte er den kunstneriske kvalitet. Denne kvalitetsvurdering må henlægges til personer, der forener høj sagkundskab med kvalitetssans og ansvarsfølelse.

Man har tilstræbt en forenklet administrationsform for at opnå den størst mulige handlekraft. Samtidig har man ment at sikre en passende bredde i den kvalitative kunstvurdering gennem en relativt hurtig udskiftning af de ansvarlige.

Fondets administrative opbygning.

Fondets administrative organer består af udvalg, bestyrelse, repræsentantskab og sekretariat. Hovedorganerne er *udvalgene*, der administrerer fondets bevilling. Der er for tiden 5 udvalg – 2 udvalg for den bildende kunst, 1 udvalg for den litterære kunst, 1 udvalg for tonekunsten og 1 udvalg for kunsthåndværket og den kunstneriske formgivning. Hvert udvalg består af 3 kunstkyndige medlemmer, hvoraf 2 af medlemmerne udpeges af fondets repræsentantskab og 1 medlem af ministeren for kulturelle anliggender. Medlemmerne vælges for 3 år og således, at umiddelbart genvalg ikke kan finde sted. Formændene for de nævnte 5 udvalg udgør fondets *bestyrelse*, der har til opgave at koordinere udvalgenes arbejde ved at træffe principielle og generelle beslutninger og at fastlægge almindelige retningslinier for fondets virksomhed inden for de givne rammer. Endvidere administrerer bestyrelsen de midler, der stilles til rådighed i henhold til lovens § 1, stk. 3. Udvalgene administrerer selvstændigt de dem tillagte fondsmidler, hvilket vil sige, at hvert udvalg/bestyrelse træffer endelig afgørelse om anvendelsen af de midler, der er til rådighed for den pågældende kunstart. Efter den gældende lovgivning kan hverken fondets repræsentantskab, ministeren eller nogen anden myndighed ændre de af udvalgene/bestyrelsen truffene dispositioner over fondsmidlerne inden for lovens rammer.

Med denne ordning, der har været gældende siden fondets oprettelse i 1964, har man søgt at etablere en administrationsform, som er enkel og praktisk, som sikrer, at bevillingerne administreres af sagkyndige inden for den pågældende kunstart, og som lægger ansvaret også for de endelige beslutninger hos dem, der besidder sagkundskaben. Man har også ønsket at skabe en administrationsform, som uafhængigt af bestemte kunstneriske gruppeinteresser og politiske interesser skulle kunne sikre frihed for den kunstneriske udvikling og den kunstneriske produktion. Den korte åremålsansættelse sikrer på lang sigt mod ensidighed og ensretning.

Fondets *repræsentantskab* har til opgave at

[Ministeren for kulturelle anliggender.]

følge fondets arbejde, at udpege medlemmer til de sagkyndige udvalg samt at foretage indstilling til ministeren vedrørende de livsvarige ydelser. Repræsentantskabet, der for tiden har 36 medlemmer, er sammensat af personer valgt af folketinget, kommunale råd og organisationer, kunstfaglige organisationer, universiteterne m. v. De kunstneriske medlemmer af repræsentantskabet udgør dettes flertal. De beskikkes for et tidsrum af 4 år. Tanken med etableringen af et repræsentantskab har været, at det skulle være et forum for meningsudveksling mellem kunstnere, politikere og institutionsvalgte sagkyndige om kunstfondets virksomhed og det offentliges holdning i almindelighed til kunsten.

Fondets sekretariat varetager det daglige løbende arbejde.

Lovens revisionsgrundlag.

I § 8, stk. 3, i lov nr. 275 af 18. juni 1969 om Statens Kunstfond var det bestemt, at forslag om lovens revision skulle fremsættes for folketinget senest i folketingsåret 1972-73. Motiveringen herfor var, at man fandt det ønskeligt i endnu en 3-årsperiode at følge lovens virkninger under den gældende administrationsform, samt at inddragelsen af de nye områder (kunsthåndværket, den kunstneriske formgivning m. v.) under fondet med de foreslåede støtteordninger måtte betragtes som en forsøgsordning, som burde tages under fornyet overvejelse på grundlag af de erfaringer, som måtte indvindes i den da forløbne periode.

Ved lov nr. 36 af 26. januar 1973 blev denne lovrevision imidlertid udskudt til folketingsåret 1973-74. Som motivering herfor er det i lovforslagets bemærkninger anført, at man fandt det nødvendigt, at man ved en revision betragtede lovens støtteområder i bredere sammenhæng med den støtte, der fra det offentlige side i det hele ydes til kunsten og kunstnere, hvilket bl. a. gjorde det ønskeligt at få afklaret forholdene omkring Den kulturelle Fond og den ny musiklov, forinden man fremsatte forslag om væsentlige ændringer i loven om Statens Kunstfond. Endvidere fandt man det ønskeligt i endnu et år at kunne indhøste erfaringer vedrørende kunsthåndværkets, den kunstneriske formgivnings og de øvrige nye støtteområders placering under fondet for på denne baggrund at kunne tage stilling til spørgsmålet om disse områders permanente

inddragelse under fondets virksomhedsområde.

Ved lov nr. 195 af 29. marts 1974 blev revisionen yderligere udskudt ved en bestemmelse om, at revisionen skulle ske senest i folketingsåret 1975-76. Baggrunden for denne udskydelse af lovens revision var bl. a. den beslutning, man havde truffet om at nedsætte et særligt udvalg, der skulle gennemgå samtlige gældende tilskuds- og støtteordninger til kunst- og kulturformidlende formål, herunder også støtteordningerne under Statens Kunstfond. En naturlig revision af loven burde derfor naturligt afvente resultaterne af dette udvalgs arbejde.

Ved lov nr. 57 af 25. februar 1976 blev revisionen endeligt udskudt til folketingsåret 1976-77, da lovgivningen om Statens Kunstfond fortsat var under overvejelse i kulturstøtteudvalget.

Henvendelser udefra angående lovrevisionen.

Udover Wechselsmann-udvalgets betænkning foreligger der til brug for overvejelserne om en egentlig revision af loven henvendelser fra forskellige kunstnerorganisationer:

Skrivelser af 20. marts 1972, 23. oktober 1973 og 1. september 1975 fra Billedkunstnerenes Forbund.

Skrivelse af 1. september 1975 fra Foreningen Dansk Kunsthåndværk og Industriel Design.

Skrivelse af 1. november 1973 fra Kunststillingerne.

Skrivelser af 18. juni 1975 og 12. september 1975 med bilag fra Akademiet for de skønne Kunster, Akademirådet.

Skrivelser af 12. november 1973 og 7. oktober 1975 fra kulturministeriets bogudvalg.

Skrivelser af 23. maj 1972 med bilag og 29. august 1975 fra Danske Arkitekters Landsforbund.

Skrivelser af 8. marts 1971 og 26. august 1975 fra Industrielle Designere Danmark.

Skrivelse af 26. august 1975 fra Fotografisk Selskab.

Skrivelse af 23. maj 1973 fra Sammenslutningen af danske Filminstruktører.

Skrivelse af 11. april 1973 fra Danske Sceneinstruktører.

Skrivelse af 21. februar 1974 fra Danske Jazz-, beat- og folkemusikautorer.

Skrivelser af 3. marts 1971, 19. februar 1973 og april 1973 fra Dansk Forfatterforening.

Endelig foreligger der fra repræsentantskabet og bestyrelsen for Statens Kunstfond, Statens

[Ministeren for kulturelle anliggender.]

Musikråd, Akademirådet og Billedkunstnernes Forbund afgivne udtalelser specielt om de livsvarige ydelser på finansloven.

De livsvarige ydelser på finansloven.

Støtteordningerne i loven om Statens Kunstfond bygger på en forudsætning om, at der på de årlige finanslove bevilges støtte til kunstnere i form af livsvarige hædersgaver og faste årlige statsydelser. Disse faste livsvarige ydelser har en lang historisk tradition og indgår som et betydningfuldt led i den samlede statslige kunststøtte.

Da man skabte kunstfondet i 1964, var det tanken, at fondet overvejende skulle støtte unge og yngre kunstnere og således føre op til det tidspunkt, da den modne kunstner kunne have mulighed for at opnå en fast årlig ydelse på finansloven.

Fremgangsmåden ved tildeling af de livsvarige ydelser er, at repræsentantskabet for Statens Kunstfond – på baggrund af en indhentet udtalelse fra vedkommende udvalg under fondet eller bestyrelsen – afgiver indstilling til ministeren for kulturelle anliggender om, hvem en ledig ydelse bør tildeles. Ministeren forelægger herefter den modtagne indstilling for folketingets finansudvalg til endelig afgørelse.

Antallet af livsvarige hædersgaver er fastsat til 22, hvoraf 10 er ledige. Støtrelsen af den enkelte hædersgave er fastsat til 12.000 kr. årligt + procenttillæg, svarende til 66.780 kr. pr. 1. oktober 1976.

I bemærkningerne til forslaget til 1964-loven om Statens Kunstfond gives følgende vejledende kriterium for tildeling af hædersgaver (F.T. 1963-64, tillæg A, spalte 915):

»Til de relativt få kunstnere, hvis indsats må betragtes som særligt fremragende, bør muligheden for en årlig hædersgave stå åben. Modtageren må forudsættes at have et kunstnerisk livsværk af meget høj kvalitet bag sig, hvorfor ydelsen normalt først kan opnås i en sen alder (50 år eller derover), men også her må der være plads for et smidigt skøn. Afgørende må være, at den allerede ydede kunstneriske indsats er så betydelig og helstøbt, at den – selv uden forventning om yderligere tilvækst – i sig selv gør krav på samfundets største anerkendelse.«

Hædersgaverne kan nu også tildeles udøvende kunstnere. For tiden oppebærer ingen udøvende kunstnere hædersgave.

Antallet af statsydelser er fastsat til 119, der er fordelt med 40 til bildende kunstnere, 43 til skønlitterære forfattere, 8 til forfattere med forfatterskab af almen kulturel betydning, 2 til oversættere, 15 til komponister og 11 til kunsthåndværkere, kunstneriske designere, arkitekter m. fl. Ydelsen udgør 4.000 kr. årligt + procenttillæg, svarende til 23.067 kr. årligt pr. 1. oktober 1976. For tiden er 11 af disse ydelser ledige.

Om kriterierne for tildeling af faste statsydelser udtales i bemærkningerne til 1964-forslaget:

»En skabende kunstner, der – oftest gennem en årelang arbejdsindsats – har en sådan produktion bag sig, at han har placeret sig afgørende som kunstner, bør af det offentlige sikres en fast årlig ydelse som et fundament, hvorpå han skulle kunne opbygge en passende stabil indtægt gennem sin fortsatte produktion. Denne faste ydelse tænkes normalt at kunne erhverves af en kunstner i 40-50 års alderen, men tidspunktet må selvsagt bestemmes efter en konkret afvejelse af værdien af den kunstneriske indsats.«

Siden 1974 har der ikke været foretaget indstilling til finansudvalget om tildeling af livsvarige ydelser, idet man har afventet resultaterne af Wechselmann-udvalgets arbejde. Med tilslutning fra folketingets finansudvalg er besparede beløb som følge af, at ydelserne har stået ledige, blevet overført til Statens Kunstfond til uddeling som arbejdslegater til kunstnere i en mere moden alder.

Ministeren har til brug for sine overvejelser vedrørende de livsvarige ydelser på finansloven anmodet de forskellige kunstnerorganisationer og repræsentantskabet for Statens Kunstfond om at ville fremkomme med deres vurdering af disse ydelsers betydning for kunstnerne.

Af de modtagne svar fremgår, at *Statens Musikråd* og *Akademirådet* er af den opfattelse, at de faste ydelser på finansloven er hensigtsmæssige som led i kunstnerstøtten, og at de bør bevares. Antallet af ydelser til komponister bør dog efter Musikrådets opfattelse forhøjes. *Billedkunstnernes Forbund* går ind for en nedlæggelse af hædersgaverne ved ledighed, og det ledige beløb overføres til faste årlige ydelser.

Et flertal i repræsentantskabet for Statens Kunstfond ønsker at bevare hædersgaverne og de faste årlige statsydelser på finansloven på den måde, disse administreres nu, på basis af en kvalitetsvurdering af den kunstneriske produktion og uden hensyntagen til kunstnernes

[Ministeren for kulturelle anliggender.]

økonomiske forhold. Repræsentantskabet finder det endvidere rigtigst, at der bevares en økonomisk forskel mellem hædersgaver og faste årlige statsydelse, idet de kunstnere, der har præsteret noget ekstraordinært, bør have samfundets særlige anerkendelse. Alle repræsentantskabets medlemmer er enige om, at ydelserne fortsat bør beskattes, hvorved der opnås en økonomisk udligning. Et flertal går ind for, at man for fremtiden betegner ydelserne »store og små statsydelse«. Man mener endvidere, at antallet af hædersgaver bør bevares i deres nuværende omfang, men at de bør fordeles med et fast antal på de enkelte kunstnergrupper, herunder også gruppen udøvende kunstnere. Denne opdeling af ydelserne på bestemte grupper ophævedes ved finansloven for finansåret 1970-71 på baggrund af bemærkningerne til forslaget til lov om Statens Kunstfond af 1969, idet man ønskede elimineret den udfyldningstensdens, som en opdeling på bestemte grupper let giver anledning til. På den anden side må nyordningen nok siges at indebære en del vanskeligheder ved besættelsen af ledige ydelser, idet man ikke har et fællesorgan for samtlige kunstnere, der kan foretage indstilling til ministeren. Man anbefaler i øvrigt, at man bibeholder den eksisterende formelle fremgangsmåde ved tildelingen af disse ydelser, hvorefter det er folketinget, der træffer den endelige afgørelse.

På baggrund af den temmelig omfattende diskussion i offentligheden om de livsvarige ydelser, udarbejdede den *bestyrelse i Statens Kunstfond*, der fungerede i perioden 1. januar 1971-31. marts 1974, i begyndelsen af 1973 forslag til en nyordning, hvorefter de faste statsydelse skulle ændres til en indtægtsreguleret statsgaranti, der sikrer kunstneren en samlet indtægt i niveau med gennemsnittet for en statsansat akademikers løn, der dengang lå på omkring 70.000 kr. Denne ydelse skulle årligt reguleres efter den pågældende kunstners forskudsangivne indtægt, således at denne blev suppleret op til 70.000 kr., hvis den lå lavere, medens der intet kom til udbetaling, hvis den forskudsangivne indkomst lå på 70.000 kr. eller derover. I betragtning af det usikre skøn over forventet indtægt netop for kunstneres vedkommende kunne der måske også blive tale om en efterregulering efter indgivet selvangivelse, og en eventuel overskydende indkomst kunne da modregnes i næste års kontante ydel-

se. På denne måde ville man efter bestyrelsens opfattelse undgå enhver kritik af, at en statsydelse faldt oven i en stor indtægt af den ene eller den anden art, og man ville kunne fastholde det kunstneriske kvalitetskriterium som det eneste bestemmende for tildeling af en statsydelse. Ydelsen ville få en entydig karakter som en samfundsmæssig investering i kunstnerisk produktion, og den ville ikke kun symbolsk, men også reelt være egnet til at tjene det angivne formål, nemlig at frigøre en kunstner fra nødvendigheden af at have andet arbejde end det kunstneriske.

Wechselmann-udvalget går i sin betænkning ind for, at de livsvarige hædersgaver afskaffes i takt med, at de bliver ledige.

Udvalget har som begrundelse for denne opfattelse henvist til, at man ikke finder det rigtigst, at der gennem en sådan ordning gives en enkelt gruppe i befolkningen - kunstnerne - en særstilling i forhold til de øvrige befolkningsgrupper i samfundet.

Udvalget foreslår, at de midler, som frigøres ved de enkelte hædersgavers bortfald, anvendes til uddeling af statsydelse.

Med hensyn til statsydelse går *Wechselmann-udvalget* ind for, at størrelsen fastsættes, så kunstneren sikres rimelige arbejdsvilkår. Udvalget foreslår, at ydelsen fastsættes til laveste tjenestemandslønning (pr. 1. april 1976 = 47.029 kr.).

Det er udvalgets opfattelse, at statsydelse kun bør tildeles efter ansøgning. Bevillingerne til statsydelse bør som hidtil søges af ministeriet for kulturelle anliggender på grundlag af indstilling fra Statens Kunstfonds repræsentantskab.

Det forekommer udvalget naturligt, at repræsentantskabet i sine overvejelser forud for afgivelsen af indstillinger ud over en vurdering af den kunstneriske kvalitet bør medinddrage den enkelte ansøgers behov for økonomisk støtte. Repræsentantskabets indstilling bør for så vidt angår den kunstneriske bedømmelse stå ved magt i hele den periode, for hvilken statsydelse tildeles. I denne forbindelse er det i øvrigt udvalgets opfattelse, at tildelingen af statsydelse bør bortfalde med udgangen af det år, hvori den enkelte ansøger opnår ret til folkepension, medmindre særlige forhold taler for dispensation. Udvalget har herved lagt vægt på, at den øvrige del af befolkningen på dette alderstrin stort set er henvist til at leve af folkepension.

Udvalget finder imidlertid, at spørgsmålet

[Ministeren for kulturelle anliggender.]

om den løbende udbetaling af statsydelse bør tages op til overvejelse i ministeriet for kulturelle anliggender hvert 5. år regnet fra udgangen af det år, hvori den enkelte statsydelse første gang blev tildelt. Disse overvejelser, der af udvalget betragtes som rent administrative, bør foretages på grundlag af et skøn over den enkelte modtagers behov for fortsat økonomisk bistand. Udvalget har i forbindelse med denne 5-årsregel forudsat, at der skal foreligge markante indtægtsforøgelse, f. eks. ansættelse i en vellønnet stilling inden for den offentlige sektor for en periode af længere varighed, før der kan blive tale om bortfald af en tildelt ydelse.

Siden 1964 har man i *Sverige* haft et system med indtægtsbestemte kunstnerbelønninger for skabende og udøvende kunstnere, der har gjort en betydelig indsats i svensk kulturliv.

Der findes 120 sådanne kunstnerbelønninger. De uddeles med et beløb, der maksimalt kan udgøre fem gange det lovbestemte grundbeløb for folkepensioner, d.v.s. pr. 1. januar 1976 48.500 sv.kr. Maksimumsbeløbet reduceres i forhold til kunstnerens årsindtægt ud over kunstnerbelønningen op til et vist beløb og derefter med 75 pct.

I 1976 udgjorde basisbeløbet ifølge lov om allmän försäkring 9.700 kr. og kunstnerbelønningernes maksimalbeløb 5 gange dette beløb, altså 48.500 kr. Kun 8 indehavere modtog maksimumsbeløbet. 47 havde så store »andre indtægter« (over ca. 61.000 kr.), at de intet fik udbetalt. Gennemsnittet for udbetalte ydelser var ca. 24.000 kr.

Ministerens forslag til nyordning.

- 1) Hædersgaverne bortfalder, og det frigjorte beløb anvendes til statsydelse.
- 2) Statsydelsen fastsættes til 6.000 kr. + tillæg – pr. 1. oktober 1976 ca. 34.600 kr.
- 3) Statsydelse tildes efter de gældende kriterier med hensyn til kunstnerisk kvalitet og produktion, altså uafhængigt af økonomiske forhold.
- 4) Ydelsen er livsvarig, og den stedfundne vurdering af kunstnerisk kvalitet og produktion kan ikke ændres.
- 5) Udbetaling afhænger af indtægtsforhold, dog således, at der altid kommer en minimumsydelse på 1.000 kr. + tillæg, pr. 1. oktober 1976 ca. 5.800 kr., til udbetaling.

Den resterende del af ydelsen er indtægtsreguleret, således at den del af kunstnerens »anden indtægt«, der overstiger et nærmere fastsat beløb, kommer til afkortning i ydelsen med en vis procent af indtægten.

Principielt lægges gennemsnit af bruttoindtægt for de sidste 3 år til grund. Men hvis en kunstner kan godtgøre, at han frasiger sig eller har frasagt sig lønnet arbejde (eller går på pension), kan udbetaling ske efter skønnet indtægt i det følgende år. Det kan ske forud for hvert enkelt udbetalingsår i 3-årsperioden. Hensyn kan ikke tages til, at kunstneren hævder, at han i de kommende år ikke regner med at få så mange indtægter fra sit rent kunstneriske arbejde. Dette betyder, at hvis en forfatter, der har tjent godt i de forudgående 3 år, nu gerne vil sætte sig hen og skrive et stort værk, som ikke foreløbig vil give ham indtægter, så kan han muligvis ikke få sin statsydelse udbetalt. Reglen er måske derfor for rigoristisk, men en forfatter i den beskrevne situation skulle ikke være afskåret fra at søge et arbejdslegat fra kunstfondet.

Spørgsmålet om udbetalingen af ydelsen tages op til revision hvert 3. år på grundlag af de forløbne års indtægtsforhold. Der indkræves således selvangivelser hvert 3. år for de forløbne 3 år.

Det er ikke muligt med en sådan indtægtsreguleret ordning nøjagtigt at beregne, hvad der vil komme til udbetaling, men det vil nok være rimeligt at regne med en jævn fordeling af ydelserne mellem minimum og maksimum, således at man kan lægge et gennemsnit til grund.

Med en minimal ydelse på 1.000 kr. + tillæg og en maksimal på 6.000 kr. + tillæg skulle udgifterne ved den nye ordning komme til at svare nogenlunde til de nuværende og inden for den nuværende samlede økonomiske ramme for hædersgaver og statsydelse give mulighed for, at hædersgaverne ved ledighed successivt omdannes til i alt 88 statsydelse, således at man får et samlet antal statsydelse på i alt 207.

Forslag til fordeling af fondets samlede bevilling.

Bildende kunst.

A. Udsmykninger		3.250.000	
B. 3-årige stipendier	600.000		
Legater	700.000		
Indkøb	750.000		2.050.000

[Ministeren for kulturelle anliggender.]*Litteratur.*

3-årige stipendier	600.000	
Legater og andet . . .	<u>900.000</u>	1.500.000

Tonekunst.

3-årige stipendier . . .	300.000	
Legater og andet	<u>600.000</u>	900.000

Kunsthåndværk.

3-årige stipendier . . .	100.000	
Legater	200.000	
Indkøb	<u>150.000</u>	450.000

Bygningskunst og kunstnerisk formgivning.

Legater	150.000	
Indkøb	<u>100.000</u>	250.000

Konservering 100.000

Efterladte 300.000

8.800.000

Den første sag på dagsordenen var:

Fortsættelse af tredje behandling af forslag til finanslov for finansåret 1. april 1977-31. marts 1978.

(Foregående del af tredje behandling 28/3 77).

Afstemningen om ændringsforslagene genoptoges.

Til § 20. Undervisningsministeriet.

Ændringsforslag nr. 346
forkastedes med 141 stemmer mod 26.

Ændringsforslag nr. 347 og 348
vedtoges uden afstemning.

Ændringsforslag nr. 349
forkastedes med 150 stemmer mod 11; 7 medlemmer stemte hverken for eller imod.

Ændringsforslag nr. 350
forkastedes med 150 stemmer mod 18.

Ændringsforslag nr. 351
forkastedes med 108 stemmer mod 60.

Ændringsforslag nr. 352 og 353
vedtoges uden afstemning.

Ændringsforslag nr. 354
forkastedes med 122 stemmer mod 46.

Ændringsforslag nr. 355
forkastedes med 109 stemmer mod 59.

Ændringsforslag nr. 356
forkastedes med 136 stemmer mod 32.

Ændringsforslag nr. 357
forkastedes med 136 stemmer mod 32.

Ændringsforslag nr. 358
forkastedes med 142 stemmer mod 26.

Ændringsforslag nr. 359
forkastedes uden afstemning.

Ændringsforslag nr. 360
forkastedes med 157 stemmer mod 11.

Ændringsforslag nr. 361
vedtoges uden afstemning.

Ændringsforslag nr. 362
forkastedes med 109 stemmer mod 59.

Ændringsforslag nr. 363
forkastedes med 109 stemmer mod 59.

Ændringsforslag nr. 541
forkastedes med 163 stemmer mod 5.

Ændringsforslag nr. 364
vedtoges uden afstemning.

Ændringsforslag nr. 365
forkastedes med 122 stemmer mod 46.

Ændringsforslag nr. 366-368
vedtoges uden afstemning.

Ændringsforslag nr. 542
forkastedes uden afstemning.

Ændringsforslag nr. 369-371
vedtoges uden afstemning.

Ændringsforslag nr. 372
forkastedes uden afstemning.

Ændringsforslag nr. 373
forkastedes med 142 stemmer mod 26.